

La participació de les comunitats autònomes en institucions de l'Estat en els nous estatuts d'autonomia

Enoch Albertí

Catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona

1. UNA PARTICIPACIÓ INNOVADORA I DIVERSA. 2. DIVERSITAT DE PREVISIONS ESTATUTÀRIES I GENERALITZACIÓ I UNIFORMITAT DE LA PARTICIPACIÓ EFECTIVA? 3. UN MANDAT ESTATUTARI PER AL LEGISLADOR ESTATAL? 4. EL MODEL CATALÀ DE PARTICIPACIÓ: LA DETERMINACIÓ DE L'ÀMBIT I DE LES MODALITATS DE PARTICIPACIÓ EN L'ESTATUT D'AUTONOMIA.

1. Una participació novedosa i diversa

Els nous estatuts d'autonomia, o al menys una part important d'ells, han introduït algunes previsions sobre la possibilitat de participació de la comunitat autònoma respectiva en les institucions i organismes de l'Estat. Això constitueix una novetat respecte dels estatuts anteriors, originals, que es limitaven a reproduir les esquàlides previsions al respecte que conté la Constitució, circumscrites a la possibilitat de que els parlaments autonòmics presentin proposicions de llei al Congrés dels Diputats o sol·licitin que el Govern estatal adopti un projecte de llei (art. 87.2 CE). Alguns estatuts, com el de Catalunya, a més, preveïen que la comunitat autònoma pogués participar en alguns organismes estatals, especialment de caràcter econòmic i financer¹.

Aquesta novetat es, sens dubte, important, però s'ha de veure en el seu context: d'una banda, el del conjunt de les relacions amb l'Estat que preveuen els nous estatuts; i d'altra, el del propi conjunt dels nous estatuts d'autonomia, aprovats en la onada de reformes que es va iniciar amb la Llei orgànica 1/2006, de 10 d'abril, de reforma de l'Estatut

1. Article 53 EAC (79), que deia: "La Generalitat, d'acord amb allò que estableixin les lleis de l'Estat, designarà els seus propis representants en els organismes econòmics, les institucions financeres i les empreses públiques de l'Estat la competència dels quals s'estengui al territori català i que per llur natura no siguin objecte de traspàs."

Enoch Albertí i Rovira

(Vilafranca del Penedès, Barcelona, 1958) és catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona, on ha estat director del Departament de Dret Constitucional i Ciència Política (1996-2000) i on és actualment degà de la Facultat de Dret. Ha cursat estudis a la Universitat de Bielefeld (RFA, 1982-1984).

És director del grup de recerca Grup d'Estudis Constitucionals i Europeus (des del 1996), reconegut com a grup de recerca consolidat per la Generalitat de Catalunya. Col·laborador des del 1992 del Groupe d'Études et de Recherches sur la Justice Constitutionnelle, d'Aix de Provença i de Marsella, dirigit pel professor Louis Favoreu, fins al 2004, i després pel professor André Roux. Ha estat professor visitant al European Law Research Center de la Law School de la Universitat de Harvard (EUA) durant el curs 2003-2004.

Ha centrat les línies de recerca en què ha treballat en l'organització territorial de l'Estat, el procés d'integració europea, la constitució econòmica i la protecció dels drets fonamentals, matèries sobre les quals ha publicat nombrosos treballs, a Espanya i a l'estranger. Actualment dirigeix dos projectes de recerca sobre temes relacionats amb el procés d'integració europea, finançats pel MEC i per la Fundació BBVA.

Va obtenir el premi Nicolás Pérez Serrano per a tesis doctorals, atorgat pel Centre d'Estudis Constitucionals de Madrid, el 1986, i li van atorgar la medalla de plata Robert Schumann, el 1988, a França, a proposta de la Fundació FVS, d'Hamburg (RFA).

d'Autonomia de la Comunitat Valenciana i que va seguir, inaugurant però un model divers, amb el nou Estatut de Catalunya, aprovat per la Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol.

Les previsions de participació autonòmica en institucions i organismes estatals es preveuen dins el marc de les relacions institucionals entre la comunitat i l'Estat que estableixen els estatuts

Quan les previsions de participació autonòmica en institucions i organismes estatals es contemplen dins del marc de les relacions institucionals entre la comunitat autònoma i l'Estat que estableixen els estatuts, s'ha de constatar que constitueixen només una part, i no especialment gran, d'aquest conjunt de relacions, i fins i tot, que són només una part de les relacions específicament de participació que preveuen els nous textos estatutaris.

Tots els nous estatuts, en efecte, han dedicat una porció, més o menys extensa, del seu text a les relacions institucionals amb l'Estat, que inclouen, amb amplitud i intensitat diverses, disposicions sobre els principis inspiradors d'aquesta relació i sobre els instruments i mecanismes al servei de la col·laboració i la cooperació. Alguns, a més, han inclòs també previsions sobre participació de la comunitat respectiva en diversos

àmbits: en l'exercici de certes competències; en l'administració de justícia; en l'acció exterior de l'Estat i els organismes internacionals; en l'acció de l'Estat respecte de la Unió Europea i en les pròpies institucions comunitàries europees i els seus processos de decisió; en l'àmbit financer i tributari... La participació en institucions i organismes estatals es part, per tant, d'aquest conjunt de relacions participatives, dissenyades per a possibilitar que les comunitats siguin presents, d'una manera o altra, en totes les actuacions estatals que les afectin. Una vegada remarcat que constitueixen un element més del mecanisme complex de participació, i que com a tal s'han de veure, cal dir que aquest treball s'ocupa només de la participació en institucions i organismes de l'Estat.

D'altra banda, cal constatar que no tots els nous estatuts d'autonomia han incorporat previsions sobre la possible participació de la comunitat respectiva en institucions i organismes de l'Estat, i que aquells que ho han fet, han inclòs elements participatius d'abast i intensitat diverses. Així, ni l'Estatut de la Comunitat Valenciana, ja citat, ni el de les Illes Balears (LO 1/2007, de 28 de febrer), en primer lloc, han establert pràcticament cap disposició específica en aquesta matèria, llevat de la menció genèrica, que ja contien els estatuts originals, a la participació de la respectiva Comunitat en la gestió del sector públic estatal, "en els casos i activitats en que procedeixi" (art. 52.3 i Disposició addicional tercera, apartat 2, respectivament); l'Estatut d'Aragó (LO 5/2007, de 20 d'abril), a més d'aquesta menció genèrica a la participació en el sector públic (art. 71.32), disposa que la Comunitat Autònoma "participarà en els organismes i procediments de presa de decisions que afectin les seves competències d'acord amb l'Estatut i les lleis de l'Estat", i en particular, "participarà en els processos de designació dels membres de les institucions, organismes i empreses públiques de l'Estat amb l'abast i en els termes establerts en la legislació estatal" (art. 89.1 i 4, respectivament). La mateixa previsió, en termes pràcticament idèntics, es repeteix en l'Estatut de Castella i Lleó (LO 14/2007, de 30 de novembre, art. 58.2, apartat d). L'Estatut d'Andalusia (LO 2/2007, de 19 de març), per la seva banda, dedica dos articles específics a la participació de la Comunitat en institucions i organismes de l'Estat: a la participació en els processos de designació dels membres dels organismes econòmics i socials (art. 87) i dels òrgans constitucionals (art. 224), amb remissió expressa al que disposin "la Constitució i la legislació estatal aplicable", en el primer cas, i al que disposin "les lleis o, en el seu cas, l'ordenament parlamentari", en el segon.

La participació en institucions i organismes estatals és part d'aquest conjunt de relacions participatives, dissenyades per possibilitar que les comunitats siguin presents, d'una manera o d'una altra, en totes les actuacions estatals que les afectin

En això, com també en altres matèries, l'Estatut d'Andalusia segueix l'estela marcada per l'Estatut de Catalunya (LO 6/2006, de 19 de juliol), que estableix d'una manera més concreta la participació de la Generalitat en institucions i organismes de l'Estat en un doble àmbit: "en els processos de designació de magistrats del Tribunal Constitucional i

L'Estatut d'Andalusia segueix el camí marcat per l'Estatut de Catalunya pel que fa a la participació en institucions i organismes de l'Estat.

Foto: Parlamento de Andalucía.

de membres del Consell General del Poder Judicial, en els termes que estableixin les lleis o, si escau, l'ordenament parlamentari" (art. 180), en primer lloc; i, en segon lloc, en la designació dels membres dels organismes econòmics i socials, que després són especificats en una llista de nou organismes determinats i en dues clàusules generals (art. 182). En aquest segon àmbit, a la seva vegada, l'Estatut de Catalunya preveu una doble

En l'onada de reforma dels estatuts d'autonomia iniciada el 2006 s'observa una gradació de les previsions participatives de les comunitats en les institucions i organismes estatals

possibilitat, que no contempla l'Estatut andalús: o bé la designació directa de representants de la Generalitat en aquests organismes, o bé la participació en els processos de designació dels seus membres.

Com es pot apreciar fàcilment, dels estatuts reformats fins ara en la onada que arrenca l'any 2006, s'observa una gradació de les previsions participatives de les comunitats autònomes en les institucions i organismes estatals: des d'una menció genèrica i limitada al sector públic, que no afegeix pràcticament res al que ja feien els estatuts vigents fins el moment, aprovats fa més de vint-i-cinc anys, fins a l'establiment d'una facultat de participació en institucions constitucionals determinades i en organismes de caràcter econòmic, social i financer, que preveu fins i tot la possibilitat de designar representants autonòmics en el seu si.

2. Diversitat de previsions estatutàries i generalització i uniformitat de la participació efectiva?

La diversitat de previsions estatutàries que s'ha posat de manifest porta a considerar la primera qüestió que crec que es planteja respecte de la participació autonòmica en les institucions i organismes de l'Estat i que es pot formular en aquests termes: ¿s'ha d'establir una participació de les Comunitats segons el que preveuen els seus respectius estatuts d'autonomia, o bé s'ha d'establir una participació generalitzada i de caràcter uniforme, amb independència del que estableixin els diversos estatuts?

Aquesta qüestió, que té una indubtable transcendència jurídica i també política, pot no tenir una resposta única. Crec, en primer lloc, que en la mesura que es tracta d'una participació en institucions i organismes estatals, l'Estat podrà establir la participació autonòmica que li sembli més convenient, incloent, també, l'obertura a totes les comunitats autònomes. Si és l'Estat el competent per a adoptar la legislació reguladora d'aquestes institucions i organismes, serà l'Estat qui, respectant el marc constitucional, podrà decidir les modalitats participatives corresponents, estenent-les al conjunt de les comunitats, si ho considera oportú.

Ara bé, que l'Estat ho pugui fer (atenent consideracions de racionalitat organitzativa, d'eficàcia, d'igualtat o de qualsevol altre caràcter i naturalesa) no ha de significar necessàriament que estigui obligat a fer-ho. L'Estat podria optar també per establir una participació (en tots o en alguns dels organismes i institucions previstos en els estatuts d'autonomia) per aquelles comunitats que així ho han previst en els seus estatuts respectius. Aquesta limitació de la participació a les comunitats que l'hagin prevista podria comportar alguns problemes de funcionalitat, a més d'altres de caràcter polític, però sembla clar que, des del punt de vista de la legitimitat jurídico-constitucional, no s'hi poden oposar arguments seriosos, especialment en el cas dels estatuts que han estat reformat recentment i que, havent pogut establir una participació de la comunitat, no ho han fet. L'Estat es limitaria a obrir certes institucions i organismes propis a la participació autonòmica segons les previsions contingudes en els estatuts d'autonomia, que constitueixen també una expressió —en el cas d'haver estat reformat— de la voluntat de la Comunitat Autònoma, manifestació de voluntat que fins i tot pot ser molt recent. En tot cas, aquesta sembla que sigui una opció poc probable, encara que no absolutament descartable.

3. Un mandat estatutari al legislador estatal?

Sembla clar que, en tot cas, l'Estat ha de preveure la participació en determinats organismes i institucions al menys de les comunitats autònomes que així ho tenen previst, en termes més amplis o més específics, en el seu estatut respectiu. Això planteja la segona qüestió important, al meu entendre, en aquesta matèria: ¿constitueixen aquestes previsions estatutàries un mandat pel legislador estatal, o bé són normes merament progra-

màtiques, sense valor vinculant i obligatori? I, en cas de constituir un mandat, ¿quina és la conseqüència del seu incompliment per part del legislador estatal?

Crec, en primer lloc, que des d'una perspectiva estrictament jurídica no hi ha dubte sobre el caràcter vinculant d'aquestes previsions estatutàries. Diversos factors abonen aquesta tesi: primer, el propi tenor literal de les disposicions estatutàries corresponents, que adopten la forma inequívoca d'un mandat ("la Generalitat participa", o bé "designa o participa", art. 180 i 182 EAC, respectivament), i no la d'una mera possibilitat facultativa; segon, l'estatut d'autonomia es una llei estatal (i no pas una llei autonòmica, encara que en el seu procés d'aprovació hi hagi participat la comunitat), i no hi ha dubte —o al menys fins ara no n'hi ha hagut— sobre el fet que l'Estat pugui adquirir compromisos d'actuació futura i que pugui autovincular-se mitjançant les seves pròpies lleis; i a més, en tercer lloc, no es tracta d'una llei estatal més, sinó d'una llei aprovada segons un procediment especial, en el que intervé també la comunitat autònoma, que culmina en alguns casos en un referèndum popular: no es pot considerar seriosament que una llei aprovada per dos parlaments i per referèndum sigui només *soft law* i que els seus preceptes no disposin d'efectes obligatoris: es tracta d'una norma jurídica, sens dubte, i no s'entén amb quins arguments se la pot pretendre privar de valor normatiu. En el seu àmbit, que és el de la funció que constitucionalment tenen assignada, com es dirà, sembla poc discutible que els estatuts siguin autèntiques normes i que les seves disposicions gaudeixin de veritable valor normatiu.

Es tracta per tant de veritables normes jurídiques, que expressen un compromís, que alhora és un mandat, del legislador estatal, en un àmbit propi de l'estatut d'autonomia, i en uns termes que són respectuosos amb la competència de l'Estat sobre l'organització de les seves institucions.

La participació de la comunitat autònoma en institucions i organismes de l'Estat té a veure amb la relació entre l'Estat i la comunitat i les previsions estatutàries

Que aquest és un àmbit propi de l'estatut d'autonomia em sembla que es desprèn de la funció constitucionalment assignada a aquest tipus de normes. Establir la participació de la comunitat autònoma en institucions i organismes de l'Estat no figura, certament, entre les matèries que la Constitució reserva a l'estatut d'autonomia, ni en l'article 147 ni en les clàusules específiques que la Constitució conté en aquest sentit. Però és obvi que aquesta qüestió té a veure amb la relació

entre l'Estat i la comunitat autònoma, i que les previsions estatutàries en aquest àmbit estan emparades en la funció constitucional que desenvolupa l'estatut com a norma institucional bàsica de la respectiva comunitat, com ha dit ja, d'altra banda, el propi Tribunal Constitucional (STC 247/2007, de 12 de desembre, fJ 12). Les matèries constitucionalment reservades als estatuts no serien sinó l'expressió visible de la funció que la Constitució els hi assigna, la seva exteriorització. Per això, la Constitució no conté en realitat una llista taxada de matèries reservades als estatuts (ni en la llista de l'art. 147,

ni en les clàusules específiques), sinó que la legitimitat de la inclusió d'una determinada matèria en l'estatut d'autonomia s'haurà de valorar per la seva connexió amb la funció constitucional que desenvolupa. Així, resulta legítim que l'estatut contingui previsions de relació entre la comunitat autònoma i l'Estat, que es tradueixin en certs compromisos, l'aplicació dels quals s'hagi de concretar posteriorment mitjançant lleis estatals posteriors. Aquest compromís, en l'àmbit de la participació autonòmica en les institucions estatals, estaria indicant criteris de regulació futura d'aquestes institucions per part de l'Estat: l'estatut estaria indicant, en l'àmbit que li es propi –relacions entre la comunitat autònoma i l'Estat– algunes condicions que hauria de complir la regulació de certes institucions estatals. L'estatut no conté directament aquesta regulació, ni substitueix a l'Estat en les decisions que ha de prendre, sinó que predetermina o condiona, en determinats aspectes relacionats amb la funció constitucional que compleix, la regulació futura de certes institucions. Això, d'altra banda, no és nou: els estatuts originals ja contenien disposicions d'aquest tipus, que es dirigien al legislador estatal per a que regulés certes matèries en un determinat sentit, predeterminant i condicionant la legislació estatal futura (pe., i molt especialment, en l'àmbit de l'administració de justícia i el poder judicial).

Els estatuts es limiten a establir el principi de participació autonòmica, però la seva concreció es remet a les decisions que prengui el mateix Estat

El model català de participació autonòmica de la Generalitat en institucions i organismes de l'Estat és el que conté previsions més àmplies i intenses del conjunt de nous estatuts.

Foto: Info Catalunya.

Els estatuts realitzen aquesta predeterminació, a més, en termes molt amplis i genèrics, i en tot cas, amb remissió a la legislació estatal, o si escau a l'ordenament parlamentari de les Corts, per a determinar la concreta modalitat i aplicació de la participació. Els estatuts es limiten, en efecte, a establir el principi de participació autonòmica, del que es deriva la facultat de la comunitat de participar en les institucions i organismes corresponents, però la seva concreció es remet a les decisions que prengui el propi Estat. El condicionament o la predeterminació es fa només a un nivell principal. Però en aquest nivell principal, constitueix un mandat i resulta vinculant.

L'Estatut estableix l'àmbit de la participació, mentre que la modalitat o la fórmula concreta que s'adopti, es remet a les previsions de la legislació i/o l'ordenament estatal

Qüestió diferent és la dels efectes que pugui tenir un eventual incompliment d'aquest mandat (o les conseqüències que es puguin general mentre no es compleixi el mandat i s'adapti la legislació estatal). En aquest sentit, es sabut que els efectes de les normes no són idèntics i, sobre tot, que no sempre consisteixen en l'exigibilitat directa i immediata del seu contingut a través d'un mecanisme jurisdiccional. Especialment en l'àmbit consti-

tucional (i pot no resultar inútil recordar que els estatuts d'autonomia formen part del bloc de la constitucionalitat), es freqüent trobar-se amb un ampli ventall de normes que, essent totes elles vinculants i obligatòries (com no pot ser d'altra manera en tractar-se de veritables normes), despleguen la seva eficàcia a través d'una ampla i diversa graduació d'efectes jurídics.

Naturalment, no hi ha espai aquí per a tractar amb més detall aquesta qüestió, així com els problemes que pot presentar (entre ells, de manera destacada, el del moment a partir del qual aquesta obligació resulta exigible i, per tant, es pot produir el seu incompliment, qüestió que presenta especial rellevància en el cas que s'hagin de renovar els membres de les institucions i organismes corresponents i no s'hagi adaptat la legislació aplicable). Però sí convé insistir en la idea bàsica que, al meu entendre, és cabdal per enfocar la qüestió i resoldre els problemes que presenta: el caràcter normatiu i, per tant, obligatori i vinculant de les normes estatutàries que estableixen la participació autonòmica en les institucions i organismes estatals. Aquest caràcter normatiu comporta la possibilitat d'eventuals incompliments dels deures que se'n desprenen, incompliments que, a la seva vegada, tindran les conseqüències que corresponguin.

4. El model català de participació: la determinació de l'àmbit i de les modalitats de participació en l'estatut d'autonomia

S'ha dit ja que els nous estatuts d'autonomia presenten diferències respecte de les previsions que contenen sobre participació de la respectiva comunitat en institucions i organismes de l'Estat. L'Estatut que conté previsions més amplies i més intenses en

aquest àmbit és el català, com també s'ha vist, i per això val la pena examinar-lo, com a exponent, fins ara, de les previsions estatutàries que han anat més lluny en aquesta matèria.

El que podríem considerar *model català* de participació autonòmica en les institucions i organismes de l'Estat es basa en tres elements fonamentals:

- 1) l'afirmació d'una facultat general de participació de la comunitat autònoma
- 2) respecte de les institucions, organismes i procediments de presa de decisions de l'Estat que afectin les seves competències, que delimita bé específicament o bé a través de clàusules genèriques, amb
- 3) remissió de la concreta determinació d'aquesta participació al que estableixin les lleis corresponents (que seran les lleis reguladores de les respectives institucions)

Els nous estatuts presenten diferents previsions sobre participació de la respectiva comunitat en institucions i organismes de l'Estat

En aquest esquema de participació (que s'explicita de manera clara en els art. 174.3, 180 i 182 EAC), l'Estatut es preocupa bàsicament d'establir l'àmbit de la participació, mentre que la modalitat o fórmula concreta que adopti en cada cas es remet al que disposi la legislació i/o l'ordenament parlamentari, ambdós necessàriament estatals.

La reforma del Reglament del Senat, de novembre de 2007, preveu la participació pels parlaments autonòmics per designar senadors. Foto: Senat.

Fins ara, només s'ha establert una participació autonòmica en el procés de designació dels magistrats i magistrades del Tribunal Constitucional i la consegüent reforma del Reglament del Senat

La determinació d'aquest àmbit de participació es realitza mitjançant dos tipus de clàusules: una de caràcter específic i una altra genèrica. De manera específica, l'Estatut relaciona determinades institucions i organismes que hauran d'incloure una participació de la Comunitat: d'una banda, el Tribunal Constitucional i el Consell General del Poder Judicial (art. 180 EAC), i d'altra el Banc d'Espanya, la Comissió Nacional del Mercat de Valors,

la Comissió del Mercat de les Telecomunicacions, el Tribunal de Comptes, el Consell Econòmic i Social, l'Agència Tributària, la Comissió Nacional de l'Energia, l'Agència Espanyola de Protecció de Dades i el Consell de Ràdio i Televisió i els organismes que eventualment els substitueixin (art. 182.1 i 3 EAC).

De manera genèrica, l'Estatut preveu que la Generalitat participi en els organismes reguladors en l'àmbit econòmic i social relacionats amb competències de la Generalitat (art. 182.1 EAC) i en els organismes econòmics i energètics, institucions financeres i empreses públiques amb competències en el territori de Catalunya (art. 181.2 EAC).

A partir d'aquests criteris materials, que delimiten l'àmbit de les institucions i organismes que han de ser objecte de participació autonòmica, el propi Estatut estableix el procediment per a concretar aquesta llista d'organismes, pel cas, s'entén, que estiguin

La participació autonòmica en el procés de designació dels magistrats i magistrades del Tribunal Constitucional, s'ha efectuat mitjançant la reforma de la seva llei orgànica (la Llei orgànica 6/2007, de 24 de maig).

Foto: Tribunal Constitucional.

delimitats mitjançant una clàusula general: la disposició final quarta EAC disposa que la Comissió Mixta d'Afers Econòmics i Fiscals Estat-Generalitat, ha de determinar la relació de les entitats a les que fa referència l'art. 182 de l'Estatut, en el termini de sis mesos de la seva entrada en vigor. Al tancament d'aquest treball, a final de febrer de 2008, l'aprovació d'aquesta llista encara no s'ha produït, malgrat que la qüestió ha estat tractada en el si de la Comissió Mixta i s'ha creat un grup de treball sobre aquesta qüestió.

Respecte de la fórmula o modalitat de participació, l'Estatut es limita a indicar que consisteix en designar o participar en el procés de designació dels membres de les institucions i organismes corresponents, remetent la seva concreció a la legislació en la matèria, que necessàriament ha de ser estatal. Les modalitats de participació queden per tant obertes i la seva determinació correspon a l'Estat. Aquesta remissió, no obstant, no implica una absoluta disponibilitat per a l'Estat: haurà d'establir un mecanisme de participació que respongui a la seva finalitat, i que possibiliti, per tant, una efectiva presència autonòmica en les institucions i organismes corresponents.

Fins ara, només s'ha establert una participació autonòmica en el procés de designació dels magistrats del Tribunal Constitucional, mitjançant la reforma de la seva Llei orgànica (a través de la Llei orgànica 6/2007, de 24 de maig) i la consegüent reforma del Reglament del Senat (aprova pel Ple del Senat el 21 de novembre de 2007, i per la qual s'introdueix un nou apartat 7 a l'article 184 del Reglament de la cambra), ja que s'ha volgut canalitzar aquesta participació a través de les designacions que corresponen a aquesta cambra, a través d'un mecanisme de proposta de candidats per part dels Parlaments autonòmics. Atesos, però, els problemes que sembla plantejar el desplegament de la participació autonòmica a la resta d'institucions i organismes, cal assenyalar que no sempre resulta imprescindible la modificació de la seva legislació reguladora per a permetre-hi una participació autonòmica. Caldria considerar la possibilitat d'instaurar, per exemple, mecanismes de consulta prèvia dels nomenaments, o similars. En tot cas, sempre quedaria oberta la qüestió de fins a quin punt resulta satisfet el mandat estatutari de participació autonòmica.